

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI

FACULTATEA DE LITERE

ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE

**ENJEUX ET SIMULACRES POSTMODERNES CHEZ MICHEL
HOUELLEBECQ**

Conducător de doctorat :

Prof. univ. dr. Modreanu Simona Mihaela

Doctorandă:

Ilașcă C. Iuliana căs. Maricuț

ANUNȚ

La data de 25.09.2024, ora 10:00, în Sala "Ion Simionescu", doamna ILAȘCĂ C. IULIANA CĂS. MARICUȚ susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul ENJEUX ET SIMULACRES POSTMODERNES CHEZ MICHEL HOUELLEBECQ în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Filologie.

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte:

Prof. univ. dr. Lăcrămioara PETRESCU, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. habil. Simona Mihaela MODREANU, Universitatea "Alexandru Ioan Cuza" din Iași

Referenți:

Prof. univ. dr. Ileana MIHĂILĂ, Universitatea din București

Prof. univ. dr. Elena-Brândușa STEICIUC, Universitatea "Ștefan cel Mare" Suceava

Conf. univ. dr. Pompiliu CRĂCIUNESCU, Universitatea de Vest din Timișoara

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.
Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

Cuprins

INTRODUCERE.....	6
0.1 Problematika și obiectivele cercetării.....	6
0.2 Studii anterioare.....	7
0.3 Considerații metodologice: planul și demersul studiului.....	12
0.4 Alegerea corpusului și structura tezei.....	15
0.5 Scurtă trecere în revistă. Viața și opera autorului.....	17
PRIMA PARTE	
1. Introducere în literatura postmodernă și în postmodernismul houellebecq-ian.....	22
1.1 Înțelegerea postmodernismului.....	22
1.1.1 Modernismul înainte de toate.....	23
1.1.2 Trecerea la postmodernitate.....	27
1.2 Teorii literare postmoderne.....	41
1.2.1 Deconstrucția sau eliberarea textului.....	41
1.2.2 Revizuirea trecutului prin intertextualitate.....	49
1.2.3 Îmbrățișarea complexităților literaturii postmoderne prin intermediul metaficțiunii.....	53
1.2.4 Umorul postmodern - ironie, satiră, parodie și pastișă.....	56
1.2.5 Teorii ale simulacrelor.....	64
1.3 Concluzie parțială.....	79
2. Situarea romanului houellebecq-ian în cadrul teoriei literare postmoderne.....	81
2.1 Un roman metaliterar.....	82
2.1.1 Imaginea mediatică a lui Michel Houellebecq și problema recepției.....	82
2.1.2 Vizionar sau reacționar?.....	90
2.1.3 Pluralitatea artistică a autorului.....	94
2.1.4 Punerea în scenă a crizei identitare postmoderne.....	100
2.2 Eterogenitatea romanului houellebecq-ian.....	113
2.2.1 Houellebecq sub influența unei poetici a secolului XIX.....	113
2.2.2 Poetica lui Michel Houellebecq.....	124
2.2.3 Roman cu teză?.....	137
2.3 Concluzie parțială.....	142
A DOUA PARTE	
1. <i>Particulele elementare</i> - sfârșitul umanității.....	144
1.1 Rezumatul romanului.....	146
1.2 Evoluția fără posibilitatea iubirii.....	148
1.3 Deconstrucția sexualității.....	156
1.4 Teoria cuantică și simulacrul material.....	163
1.5 Concluzie parțială.....	178
2. <i>Harta și teritoriul</i> - sfârșitul simulacrelor.....	180
2.1 Rezumatul romanului.....	180
2.2 Ștergerea referentului auctorial.....	182
2.3 Conceptualizarea artei.....	189
2.4 Sistemul obiectelor.....	202
2.5 Concluzie parțială.....	209
3. <i>Supunere</i> - o soluție politică.....	210

3.1 Rezumatul romanului.....	210
3.2 Simulacrul politic și religios.....	212
3.3 A simula prin literatură.....	217
3.4 Islamul în lumea occidentală.....	221
3.5 Identitatea națională ca spațiu al simulării.....	224
3.6 Concluzie parțială.....	229
4. <i>Posibilitatea unei insule</i> - între tehnologie și existențialism.....	230
4.1 Rezumatul romanului.....	230
4.2 Lanzarote - de la mit la anti-utopie.....	232
4.3 Corpul fantasmagoric - deconstrucția Sinelui.....	238
4.4 Concluzie parțială.....	241
CONCLUZII.....	244
Limitările tezei și perspective pentru cercetări viitoare.....	250
BIBLIOGRAFIA LUCRĂRILOR ȘI TEXTELOR CITATE.....	251
ANEXE.....	264

Introducere

În partea introductivă a tezei noastre, ne-am interesat de elementele preliminare specifice oricărei lucrări de cercetare, care includ obiectivele cercetării, problematica care face ca această teză să fie necesară, considerațiile metodologice și, în cele din urmă, alegerea corpusului. În romanul lui Michel Houellebecq cea mai importanta problema care se adresează este cea a ambivalenței. O puternică ambiguitate se prezintă în esența tuturor romanelor corpusului nostru, și anume, în ordine cronologică: *Particulele elementare*, *Posibilitatea unei insule*, *Harta și teritoriul* și *Supunere*. Având în vedere această problematică evidentă, am considerat necesar să investigăm originea realului în opera lui Houellebecq, precum și să dezvăluim aspectele care instalează această ambivalență.

Un prim obiectiv care decurge din această abordare este de a dovedi postmodernismul literaturii care aparține lui Michel Houellebecq prin analizarea problemelor postmoderne în cele patru romane ale corpusului, favorizând astfel ambiguitatea, la fel cum o face și autorul. Un al doilea obiectiv este acela de a evidenția prezența simulacrului în romanele lui Michel Houellebecq și de a vedea care este rolul acestui joc al simulacrelor prezent în toată literatura autorului. Un al treilea obiectiv al lucrării este de a clasifica simulacrul prezent în corpus. Realizarea acestor obiective încheie lucrarea noastră dovedind problematica tezei noastre: originea realității în literatura postmodernă prin romanele lui Michel Houellebecq.

Houellebecq este considerat un exemplu excelent de scriere postmodernă, deoarece explorează perspectivele și pozițiile contradictorii adoptate de personajele din romanele sale. Romanele selectate prezintă elemente ale literaturii postmoderne, cum ar fi intertextualitatea, ironia, nostalgia și critica conceptelor metafizice. Analiza noastră explorează modul în care romanele folosesc conceptul de simulacru pentru a evidenția ambiguitatea realului și întrebarea relevantă a originii realului. În ceea ce privește structura acestei teze, am ales să ne desfășurăm activitatea într-o structură bipartită. În primul rând, analizăm gândirea postmodernă care se rezumă la ideile filozofice ale poststructuraliștilor precum Michel Foucault, Jacques Derrida, Jean-François Lyotard, Jean Baudrillard și Fredric Jameson. Apoi ne vom interesa de teoriile literare postmoderne, așa cum sunt dezvoltate de Derrida, Lyotard, Jameson și Baudrillard în lucrările sale care pun bazele unei literaturi postmoderne. Lucrarea noastră rezumă literatura postmodernă la câteva idei principale, cum ar fi sfârșitul sistemului binar, deconstrucția limbajului, scepticismul față de structurile narrative și ideologice tradiționale și, în cele din urmă, simulacrul.

În cele din urmă, această secțiune introductivă va fi încheiată cu o scurtă prezentare a carierei autorului. Vom discuta în special despre evoluția sa ca artist, precum și perioada copilăriei sale. Abordarea noastră se bazează pe aparițiile publice ale lui Michel Houellebecq, precum și pe biografia neautorizată a lui Denis Demonpion, unul dintre *dușmanii publici* ai autorului, pentru a oferi un portret cât mai clar al personajului.

PRIMA PARTE

1. Introducere în literatura postmodernă și în postmodernismul houellebecque-ian.

Această parte, reprezentând cadrul conceptual al muncii noastre de cercetare, este responsabilă pentru punerea bazelor a două concepte importante, postmodernitatea și postmodernismul. În primul rând, ne concentrăm pe agenda modernă și pe principalele idei pe care aceasta le explorează, cum ar fi progresul prin știință și secularizarea. Spre deosebire de epoca modernă, postmodernitatea reprezintă un cadru conceptual care valorizează ideile cheie, cum ar fi respingerea marilor narațiuni (de exemplu, raționalitatea, emanciparea, progres) în conformitate cu filosofia lui Jean-Francois Lyotard, pluralitatea și relativismul, deconstrucția, jocul simulacrelor etc. Toate aceste idei, așa cum am menționat și în introducerea tezei noastre, dezvăluie natura instabilă a realității și superficialitatea reflexiei. Conceptele dezvoltate în postmodernitate se află mereu sub semnul unei crize, al unei crize a reprezentării și a identității.

2. Situarea romanului houellebecq-ian în cadrul teoriei literare postmoderne.

În această secțiune, ne interesează aspectele postmoderne care sunt vizibile în opera lui Michel Houellebecq, însă nu ne vom rezuma doar la o analiză literară. Înainte de a trece la opera sa, teza noastră vizează personajul Michel Houellebecq și modul în care reputația sa în domeniul artistic în Franța va influența recepția romanelor sale în Occident. Imaginea mediatică a autorului, care evoluează de la „misogin” la „islamofob”, va avea un impact major asupra modului în care se citește romanele sale. În cercetarea noastră considerăm imposibilă o lectură a romanului ce îi aparține autorului francez, bine delimitată, sau măcar în parte delimitată, de acele considerații și etichete date chiar de titlurile de ziare, sau în general, de media. Se vede foarte des la Michel Houellebecq că ia o poziție ambivalentă față de textele și declarațiile sale publice. În general, el tinde să „pună degetul pe rană” și aceasta rămâne o strategie care îi aduce mult succes mediatic, dar și o caracteristică care influențează de foarte multe ori felul în care literatura sa va fi

interpretată. Se constată în această parte a cercetării noastre că autorul se îndepărtează de utilizarea răspândită al politicului corect, deoarece, cum o și declară deseori, acesta nu poate controla percepția mesajului său de către publicul larg. Este clar prin declarațiile sale și abordarea romanelor sale că scriitorul Houellebecq știe să păstreze o distincție între el însuși, personajele din operele sale și conținutul romanelor. Mai degrabă, se poate susține că autorul înțelege în mod intenționat aceste frontiere ca o strategie deliberată care singularizează operele sale literare. În plus, caracterul eterogen al autorului este marcat în primul rând de pluralitatea sa artistică. Diversitatea artistică a lui Michel Houellebecq este de necontestat. Acesta explorează toate domeniile artistice, de la scriere la muzică, de la film la fotografie, oferind astfel o operă bogată și variată. În plus, eterogenitatea sa este dată în egală măsură de dezbaterile care există între mai multe etichete pe care le punem autorului în ceea ce privește apartenența sa literară, și anume autor naturalist, realist, romantic, sau autor postmodern care vizează și încurajează relativismul, fără a avea o teză impunătoare. Lucrarea noastră de cercetare este capabilă să aducă argumentele necesare pentru a consolida această ultimă încadrare.

A DOUA PARTE

Această a doua parte a lucrării noastre de cercetare este dedicată analizei simulacrelor prezente în cele patru romane ale corpusului. Aceasta este o analiză care vizează în primul rând prezența simulacrelor, iar ulterior judecă care este rolul acestor simulacre în structura și interpretarea acestor romane. Astfel, am dezvăluit toate aparițiile teoriei lui Jean Baudrillard și Gilles Deleuze în fiecare roman, apoi, am arătat rolul acestui joc al simulacrelor la nivelul fiecărui roman.

1. *Particulele elementare*- sfârșitul umanității

Romanul *Particulele elementare*, publicat în 1998, prezintă viața care se derulează în paralel a fraților Bruno și Michel și evoluția acestora din punct de vedere emoțional. Aceste două personaje simbolizează eșecul unei întregi generații. Fiind deja abandonate la rândul lor o generație crescută sub semnul lipsei și al abandonului, ei vor contribui, astfel, la modelarea unei generații viitoare deja marcată de eșec. *Particulele elementare* este romanul eșecului cu orice preț. În această perspectivă, autorul explorează câteva imagini simulate care se bazează pe această idee de evoluție generațională. În primul rând, sexualitatea, cu aparițiile sale multiple în roman, este simulacrul foarte puternic al unei activități golate de sensul său original, acela de procreare și perpetuare a

speciei. De asemenea, discursul reglementator al sexualității apare în numeroase ocazii ca fiind unul absurd și chiar comic. Într-o epocă apusă sexul era reglementat de un discurs foarte clar care oferea tinerilor un ghidaj spre o viață de familie împlinită. În caz contrar, generația lui Bruno și a lui Michel este marcată de un discurs dezorganizat care mai mult bulversează și îi îndreaptă pe aceștia către un eșec immanent. De altfel, autorul propune sfârșitul omenirii prin ștergerea acestui fenomen cultural și spiritual care este procrearea, arătând că, mai presus de toate, omenirea nu se poate perpetua fără o demografie stabilă și mereu în creștere. În plus, prezența teoriei cuantice în narațiunea romanului face loc pentru o nouă dinamică a ordinii fizice, capabilă să explice lumea materială. Lumea materială apare ca o simulare datorită principiului incertitudinii, un concept dezvoltat de fizica cuantică. Folosind mecanica cuantică, el scoate în evidență aspectul aleatoriu al vieții umane și încearcă să rezolve materialismul societății postmoderne care reprezintă sursa suferinței lumii occidentale.

Gândirea romanului ca o utopie care se soluționează în final într-o distopie incapabilă se restaureze posibilitatea iubirii este ea însăși o simulăcră care în teorie pare fezabilă, însă, practica, deseori prezentă în romanele lui Michel Houellebecq într-o perspectivă viitoare, arată că orice fel de utopie literară, sau științifică nu este decât o imagine simulată a realului.

2. *Harta și Teritoriul*- sfârșitul simulacrelor

Al doilea roman care urmează să fie analizat, *Harta și teritoriul*, narează povestea de viață a lui Jed Martin, un artist complex care cunoaște succesul pe care i-l aduce opera sa artistică și care se retrage în cele din urmă la țară pentru a duce o viață liniștită și singuratică departe de rumoarea orașului. Romanul este, de asemenea, emblematic prin faptul că autorul își face apariția ca personaj în poveste. În ceea ce privește ocurențele teoriei lui Baudrillard, romanul este construit în jurul caracterului autoreferențial al simulacului prin puterea de reprezentare a artei, sub toate formele ei, adică capacitatea oricărei forme artistice de a crea imagini simulate care pierd orice referință reală. Serialitatea obiectelor pe care Jed Martin încearcă să le reprezinte prin fotografie marchează încă o dată prezența jocului simulacrelor în roman. Interesul pentru obiectele industriale al lui Jed Martin scoate în evidență importanța serialității obiectelor în arta contemporană. Michel Houellebecq critică dispariția pe scară largă a autenticității în societatea contemporană și înmulțirea simulacrelor care caracterizează realitatea noastră zilnică. Spre deosebire de celelalte romane din corpus, *Harta și Teritoriul* folosește artificii literare, cum ar fi metaficțiunea, tehnica

mise en abyme, și pastișă, pentru a face un retur la subiect și la narațiune. Autorul critică simulacrul din roman, îndemnând să se reconsidere importanța individului prin artă, să ne îndepărtăm de reprezentările artificiale.

3. *Supunere*- o soluție politică

Romanul din 2015, *Supunere*, este o lucrare de ficțiune speculativă care ne cufundă într-un viitor apropiat. Narațiunea se desfășoară într-o Franța fictivă unde Partidul Musulman câștigă alegerile în fața lui Marine Le Pen și a Frontului Național. Într-un context de neîncredere generalizată a francezilor față de instituția politicii, Frontul Național și Partidul Frăției Musulmane apar ca principalii concurenți pentru alegerile naționale din 2022. Acest roman se distinge de celelalte prin două aspecte majore: mai întâi, anticipează schimbări sociale, politice și economice radicale în cadrul societății occidentale contemporane; apoi, explorează perspectiva unei reînnoiri a credinței religioase în cadrul aceleiași societăți occidentale. *Supunere* explorează conceptul de simulacru, arătând cum corectitudinea politică și multiculturalismul pot ascunde tensiunile sociale. Romanul propune o imagine prezentată în mod ironic a islamului, prin felul în care această religie se traduce în lumea occidentală prin semne și coduri precum alimentația, îmbrăcămintea femeilor, rolul femeilor în casă, etc. Analiza noastră în acest caz explorează puterea simulacrului de a se transforma și de a ascunde ceea ce este de fapt. De fapt, este teza noastră că ambiguitatea romanului vine din posibilitățile multiple pe care le oferă autorul încă din titlul pe care îl alege. Aceasta supunere despre care se vorbește nu este decât o posibilitate în salvarea noastră, însă ea nu apare ca o soluție netă. Mai multe decât atât, dorința protagonistului de a se converti la islam nu este decât alternativă posibilă în contextul politic actual al romanului, fiindu-ne prezentată ca o închipuire, mai mult decât o realitate. *Supunerea* în sine este un simulacru deoarece ea propune acceptarea unor coduri, uneori modele de gândire, uneori pacturi de lectură, care deseori devine insuficientă, sau chiar imposibilă.

4. *Posibilitatea unei insule*- între tehnologie și existențialism

Posibilitatea unei insule explorează viața lui Daniel, un comediant din Occidentul modern, și a descendenților săi, clone, Daniel24 și Daniel25, care trăiesc într-o societate futuristă. Povestea se scufundă în conceptul de post-umanism, prezentând o nouă povestire evolutivă care implică oameni contemporani, clone modificate genetic și alte ființe speculative. Acest roman se

interesează de simulacru ca simulare (conform teoriei lui Baudrillard cu privire la cele patru niveluri ale simulacrelor). În primul rând, vom examina modul în care mitul insulei este explorat de Michel Houellebecq. Ceea ce, în literatură, reprezintă simbolul explorării, devine în romanul lui Michel Houellebecq un teren propice investițiilor și al dezvoltării unei noi religii New Age, numită religia lui Elohim (referință clară la biserica Raeliană). Cu toate acestea, Lanzarote întruchipează un ideal: perspectiva nemuririi. Teoria lui Baudrillard este omniprezentă în acest roman, opunând experiența autentică a vieții umane unei vieți artificiale a clonelor. Neo-umanii comunică virtual, înlocuind contactul fizic cu schimbul de coduri. Religia Elohim imită practicile religioase tradiționale, întărind simulacrul Baudrillard-ian. Cultul simulează experiențe spirituale și căutarea nemuririi prin mijloace științifice, creând o iluzie de transcendență deconectată de spiritualitatea reală. Romanul abordează viața veșnică ca sursă de fericire și consum, dar subliniază inaccesibilitatea acesteia din cauza limitelor tehnologice, în special a clonării. Romanul evidențiază dezintegrarea legăturilor sociale postmoderne și căutarea de noi forme de afiliere. El subliniază căutarea nemuririi de către religia Elohim prin clonare, revelatoare a unei societăți distopice. Prin simplul fapt că romanul pune în scenă obiceiurile de viață a neo-umanilor, clone ale unei umanități trecute care simulează experiența vieții autentice, *Posibilitatea unei insule* intensifică narațiunea ambiguă a romanului și creează spațiul propice pentru dezvoltarea simulacrelor.

Concluzii

Teza noastră examinează caracteristicile stilistice ale romanelor lui Houellebecq, concentrându-se pe explorarea sa coerentă a societății occidentale și a declinului acesteia. Houellebecq explorează lumea haotică și paradoxală, propunând soluții pentru reconstruirea unei societăți în declin prin analiza impactului capitalismului. Personajele sale întruchipează răul social al postmodernismului, abordând subiecte precum expresia sexuală. Portretul său al societății occidentale este marcat de dezorientare, declin moral, consum excesiv, evoluția valorilor, respingerea religiei și eliberarea sexuală.

Această teză a urmărit, de asemenea, să demonstreze rolul simulacrului în povestire și impactul său asupra interpretării romanelor lui Michel Houellebecq. Patru dintre romanele sale au fost analizate pentru a demonstra existența unui joc de simulacru, bazat pe teoria lui Jacques Baudrillard. *Particulele elementare* arată prezența simulacrelor la două niveluri: lipsa unei

referințe stabile pentru generația Bruno și dispariția referinței în noua umanitate a lui Michel. *Harta și teritoriul* simbolizează sfârșitul simulacrelor, în timp ce *Supunere* explorează conceptul de simulacru prin experiențele lui François, dezvăluind tensiunile sociale legate de identitate, credințe și putere într-o societate aproape apocaliptică din punct de vedere a laicității și expresiei libertăților personale și de gândire. *Posibilitatea unei insule* este romanul cu cele mai multe ocurențe ale simulacrului, prezentând o utopie tehnologică în care viața neo-umanilor este complet simulată prin procese tehnologice.

Obiectivul nostru final a fost de a clasifica simulacrele găsite în opera lui Michel Houellebecq. Romanele corpusului dezvăluie că simulacrul este omniprezent, reflectând o societate saturată de imagini și materialism. Clasificarea simulacrelor se bazează pe ordinele de simulare ale lui Baudrillard prezentate în *Simulacre și simulare*. Aceste etape subliniază transformarea reprezentărilor și legătura lor cu realitatea, ducând la starea hiperreală a societății moderne actuale. Această teză stabilește caracterul postmodern al operei lui Michel Houellebecq și justifică recurgerea autorului la provocare, bazându-se pe temeuri teoretice și pe cercetări filosofice și sociale detaliate.

Bibliografie selectivă

Corpus

Houellebecq, M. (1998). *Les particules élémentaires*. Paris : Flammarion.

Houellebecq, M. (2005). *La possibilité d'une île*. Paris : Fayard.

Houellebecq, M. (2015). *Soumission*. Paris : Flammarion.

Houellebecq, M. (2010). *La carte et le territoire*. Paris : Flammarion.

Romane și eseuri de Michel Houellebecq

Houellebecq, M. (1994). *Extension du domaine de la lutte*. Paris : Maurice Nadeau.

Houellebecq, M. (1991). *H.P. Lovecraft. Contre le monde, contre la vie*. Paris : Editions du Rocher.

Houellebecq, M. (1998). *Interventions*. Paris : Flammarion.

Houellebecq, M. (2022). *Quelques mois dans ma vie*. Paris : Flammarion.

Houellebecq, M. (2014). *Rester vivant : méthode* (1991), en Poésie. Paris : J'ai lu.

Houellebecq, M. (2000). *Poésies*. Paris : J'ai lu. (Cette édition rassemble les trois recueils suivants : *La Poursuite du bonheur* (1991). Paris : Éditions de la Différence [réédité chez Flammarion en 1997] ; *Le Sens du combat* (1996). Paris : Flammarion ; *Renaissance* (1999). Paris : Flammarion.)

Houellebecq, M. (2001). *Plateforme*. Paris : Flammarion.

Houellebecq, M. (2002). *Lanzarote et autres textes*. Paris : J'ai lu (collection Libro). (Première édition du récit Lanzarote en 2000. Paris : Flammarion.)

Houellebecq, M. (2005). *Mourir*. Texte publié sur le site personnel de l'auteur : www.michelhouellebecq.com (12.12.05).

Houellebecq, M., & Lévy, B.-H. (2008). *Ennemis publics*. Paris : Flammarion / Grasset & Fasquelle.

Houellebecq, M. (2009). *Interventions 2*. Paris : Flammarion.

Houellebecq, M. (2006). *Poésies. Le sens du combat. La poursuite du bonheur. Renaissance*. Paris : J'ai lu (1996, 1992, 1999).

Houellebecq, M. (2017). *En présence de Schopenhauer* (préf. Agathe Novak-Lechevalier). Paris : L'Herne.

Teze de doctorat

Lavigne, J.-B. (2009). *Entre réaction et utopie : Michel Houellebecq ou le paradoxe postmoderne* (Thèse de doctorat). Université de Chambéry.

Pitault-Moreau, A. (2004). *L'œuvre de Michel Houellebecq : une observation critique de la société* (Thèse de doctorat). Université de Tours.

Viennot, G. (2014). *La crise de la postmodernité et de la masculinité dans les romans de Michel Houellebecq* (Thèse de doctorat). Université du Kansas.

Bibliografie generală

Ashely Harris, J. H. (2018). Is the map more interesting than the territory? A posy-representational approach to Michel Houellebecq's The Map and The Territory. *Literary Geographies*, 4(2), 245-260.

Augé, M. (1992). *Non-lieux. Introduction à une anthropologie de la surmodernité*. Paris : Editions du Seuil.

Ayati, A. (2014). Un monde simulé, des identités brouillées. L'oeuvre de Michel Houellebecq dans la lignée du postmodernisme baudrillardien. *Alternative Francophone*, 1(8), 1-17. doi: <https://doi.org/10.29173/af22333>

Baggesgaard, M. A. (2007). Le corps en vue – trois images du corps. Dans M. L. Wesemael, *Michel Houellebecq sous la loupe* (pp. 242-252). Amsterdam-New York : Rodopi.

Balzac, H. de. (1842-1848). *Avant-propos de la Comédie humaine*.

Bardolle, O. (2004). *La littérature à vif (le cas Houellebecq)*. Paris : L'esprit des péninsules.

Barthes, R. (1968). L'effet de réel. *Communications*, 88-89.

Bassnett, S. S. (2009, Octobre 15). Openedition Journals. Récupéré sur <https://journals.openedition.org/>: <https://journals.openedition.org/transtexts/212>

Baudrillard, J. (1968). *Le système des objets. La consommation des signes*. Paris : Gallimard.

Baudrillard, J. (1981). *La société de consommation. Ses mythes, ses structures*. Paris.

Baudrillard, J. (1981). *Simulacres et Simulation*. Paris : Galilée.

Baudrillard, J. (1997). Objects, Images, and the Possibilities of Aesthetic Illusion, in Nicholas Zurbrugg (ed.). Dans J. Baudrillard, *Art and artefact* (p. 12). London : SAGE Publication.

Baudrillard, J. (2008). Simulation and Transaesthetics : Towards the Vanishing Point of Art. *International Journal Baudrillard Studies*, 5(2).

Baudelaire, C. (1869). *Les fenêtres*. In *Petits Poèmes en prose* (IV. *Petits Poèmes en prose, Les Paradis artificiels*, p. 109-110). Michel Lévy frères.

- Baudelaire, C. (1863). *Le Peintre de la vie moderne*. Paris. Le Figaro.
- Booth, W. (2005). *Resurrection of the Implied Author: Why bother?* 75-87.
- Bourdieu, P. (1977). *Esquisse d'une théorie de la pratique*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1990). *In other words*. Cambridge : Polity Press.
- Braudel, F. (2011). *L'identité de la France*. Paris : Flammarion.
- Campbel, F. (2019, 15 décembre). *La France, c'est Michel Houellebecq*. *Revue critique de fixxion française contemporaine*. doi :<https://doi.org/10.4000/fixxion.933>
- Cavalié, A. (2016). Michaël Fœssel, *Le temps de la consolation* : Seuil, 2015, 276 p., 21 €. *Revue Projet*, 352, 90-91. <https://doi.org/10.3917/pro.352.0090>
- Chambrot, E. (2016, Juillet 14). *LepointFr*. Récupéré sur Lepoint.fr : https://www.lepoint.fr/livres/passez-le-week-end-avec-michel-houellebecq-14-07-2016-2054326_37.php
- Champfleury, Jules. *Le réalisme*. Paris : Michel Lévy frères, 1857.
- Cioran, E. (1995). *Histoire et utopie*. Quarto Gallimard. Consulté le décembre 3, 2024.
- Cioran, E. (2015). *Apologie de la barbarie*. Paris : Cahiers de l'Heme.
- Comte, A. (1854). *Système de politique positive, ou traité de sociologie, instituant la Religion de l'HUMANITE* (Vol. 4). Éd. Carilian-Gueury et Vves Dalmont.
- Clézio, J. L. (1970). *The Interrogation*. Londres : Penguin Books Kindle Edition.
- Cruikshank, R. (2009). *Fin de millénaire French fiction : The aesthetics of crisis*. Oxford University Press.
- Darsel, S. (2013). *Le paradoxe de l'art conceptuel*. *Nouvelle revue d'esthétique*, 11, 131-145. <https://doi.org/10.3917/nre.011.0131>
- D., S.-L. (2017). *Soumission ou simulacre de soumission ? Michel Houellebecq et la métaphysique (Baudrillardienne) du radiateur*. *French Cultural Studies*, 28(1), 42-53. doi:<https://doi.org/10.1177/0957155816678745>
- Deleuze, G. (2011). *Différence et répétition*. Paris : Presses Universitaires de France.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1983). *Anti-Oedipus : Capitalism and schizophrenia*. Minneapolis : University of Minnesota Press.
- Deleuze, G. (année de publication). *Logique du sens (LS)*. Paris : Éditions de Minuit. Collection "Critique".

Del Medico, B. (2022). *De l'Univers Physique au Cosmos Métaphysique. L'Intrication Quantique et la Synchronicité de Carl Jung*. Édition Bruno del Medico.

Demonpion, S. (2005). *Houellebecq, la biographie d'un phénomène*. Flammarion.

Derrida, J. (1967). *De la grammatologie*. Paris : Editions de Minuit

Dutertre, J. (2012). *Les caractéristiques du genre policier*. Education.

Eco, U. (1968). *Travels in Hyperreality*. New York : Harcourt, Inc.

Erikson, E. (1968). *Identity, Youth and Crisis*. New York : W.W. Norton & Company.

Faye, O. (2020, décembre 22). *Qu'est-ce qu'être français ? Emmanuel Macron engage le débat sur l'identité*. Le Monde. Consulté le 17 décembre 2023, de <https://www.lemonde.fr>

Flaubert, G. (1980). *A Mademoiselle Leroyer De Chantepie (18 mars 1857)*. Dans G. Flaubert, *Correspondance* (pp. 691-692). Paris : édition établie, présentée

Foucault, M. (1994). *Dits et écrits (4 vols.)*. Gallimard.

Foucault, M. (1975). *Surveiller et punir*. Paris : Gallimard.

Foucault, M. (1982). *Le sujet et le pouvoir*. In D. H. P., *Beyond Structuralism and Hermeneutics* (F. Durand-Bogaert, Trans., pp. 208-226). Chicago : The University of Chicago Press.

Foucault, M. (2020, Janvier 8). *Histoire de la sexualité, vol. 1, La volonté de savoir. Socio-anthropologie, En ligne*, pp. 217-222. doi:<https://doi.org/10.4000/socio-anthropologie.6345>

Foucault, M. (1982). *The Subject and Power*. In H. Dreyfus & P. Rabinow (Eds.), *Beyond Structuralism and Hermeneutics* (trad. F. Durand-Bogaert, pp. 208-226). Chicago : The University of Chicago Press.

François, M. (2009, Décembre). *Le stéréotype dans le roman policier. Cahiers de Narratologie*. doi:<https://doi.org/10.4000/narratologie.1095>

Gilles Deleuze, F. G. (1983). *Anti-Oedipus. Capitalism and schizophrenia*. Minneapolis : University of Minnesota Press.

Gilles Lipovetsky, J. S. (2016). *L'esthétisation du monde*. Paris : Gallimard. doi:<https://doi.org/10.3917/gall.lipov.2016.01>

Guénon, R. (2001). *La crise du monde moderne*. Gallimard. (Original work published 1927)

Guerard, A. J. (1964). *Balzac*.

Houellebecq, M. (2001, Septembre). Michel Houellebecq. (D. Sénécal, Interviewer).

Houellebecq, M. (2015, Janvier 6). *Michel Houellebecq : La République est morte*. (A. Lancelin, Interviewer).

Houellebecq, M. (2019, Octobre 6). Michel Houellebecq : "Writing is like cultivating parasites in your brain." (R. Lykkeberg, Interviewer) Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=AJI8YPopjgk>

Houellebecq, M. (2023). *Quelques mois dans ma vie*. Paris : Flammarion.

Hutcheon, L. (1947). *Narcissistic Narrative : The metafictional paradox*. Ontario : Wilfrid Laurier University Press.

Hutcheon, L. (2003). *A poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*. United Kingdom: Taylor & Francis.

Jérôme, M. (n.d.). *Vers l'au-delà médiatique : Houellebecq*.

Jameson, F. (1983). Architecture et critique de l'idéologie. *Territoires*, 3, 39. Essai issu d'une conférence prononcée le 13 mars 1983 à l'Institute for Architecture and Urban Studies, New York. Traduction de Claude Gintz.

Jameson, F. (1991). *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. Durham, NC : Duke University Press.

Gontard, M. (2013). Chapitre 6. Pratiques postmodernes. In M. Gontard (Ed.), *Écrire la crise*. Presses universitaires de Rennes. <https://doi.org/10.4000/books.pur.55590>

Kristeva, J. (1980). *Desire in Language: A Semiotic Approach to Language and Art*. New York: Columbia University Press.

Lévi-Strauss, C. (1962). *La pensée sauvage*. Paris : Les Editions de Minuit.

Leibniz, G. W. (1714). *Monadologie*.

Lipovetsky, G., & Serroy, J. (2016). Chapitre VI. *La société transesthétique : jusqu'où ?* In G. Lipovetsky & J. Serroy (Eds.), (pp. 452-493). Paris : Gallimard.

Locke, J. (1694). *Essai sur l'entendement humain* (Livre II, chapitre 27).

Lloyd, S. (2002). *The computational Universe*. Mis en ligne le 10 février. Consulté le 9 novembre 2022, sur https://www.edge.org/conversation/seth_lloyd-the-computational-universe

Hutcheon, L. (2000). *A Theory of Parody : The Teachings of Twentieth-Century Art Forms*. Urbana : University of Illinois Press.

Hutcheon, L., & Valdés, M. J. (2000). *Irony, Nostalgia, and the Postmodern: A Dialogue*. Toronto : University of Toronto Press

Hutcheon, L. (1947). *Narcissistic Narrative : The metafictional paradox*. Ontario : Wilfrid Laurier University Press.

Hutcheon, Linda. *The Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*, United Kingdom, Taylor & Francis, 2004.

- Liu, X. (2021, December). *Du principe de complémentarité : l'ambiguïté de l'écriture utopique chez Michel Houellebecq*. doi :10.31743/ql.13318
- Lyotard, J. (1979). *La condition postmoderne. Rapport sur le savoir*. Paris : Editions de Minuit.
- Lyotard, J.-F. (1983). *Le différend*. Paris : Ed. De Minuit.
- Lyotard, J.-F. (1986). *Le postmoderne expliqué aux enfants*. Paris : Galilée.
- Marx, K. (Year). *Capital : Vol. 1, 2, & 3 : The Only Complete and Unabridged Edition in One Volume* (Kindle Locations 43864-43869).
- Maupassant, G. d. (2007). *Pierre et Jean*. Paris : Le livre de Poche.
- McHale, B. (2001). *Postmodernist Fiction*. London : Routledge.
- Medico, B. d. (2022). *De l'Univers Physique au Cosmos Métaphysique. L'Intrication Quantique et la Synchronicité de Carl Jung*. Editions Bruno del Medico.
- Meizoz, J. (2007). *Postures littéraires. Mises en scène modernes de l'auteur*. Editions Slatkine.
- Meizoz, J. (2016). *La littérature "en personne". Scène médiatiques et formes d'incarnation*
- Meizoz, Jérôme (2011) : *La fabrique des singularités : postures littéraires II*. Genève, Slatkine.
- Meizoz, Jérôme (2014) : *Écrire, c'est entrer en scène : la littérature en personne* CONTEXTES. Disponible sur : <http://journals.openedition.org/contextes/6003>.
- Meizoz, J. (n.d.). *Vers l'au-delà médiatique : La carte et le territoire*. Fabula/Les colloques "Les voix de Michel Houellebecq".
- Meizoz, J. (2019). *Extensions du domaine de l'œuvre*. Interférences littéraires / Littéraire intertextuelles, n° 23, "Seuils/Paratexts, trente ans après", s. dir. Guido Mattia Gallerani, Maria Chiara Gnocchi, Donata Meneghelli, Paolo Tinti, May, 186-193.
- Michel, C. (2016). *Le professeur de Soumission, de M. Houellebecq*. *Journal : Syn-Thèses*. doi :10.26262/ST.V0I8.5590
- Michallat, W. (2007). Modern life is still rubbish: Houellebecq and the refiguring of 'reactionary' retro. *Journal of European Studies*, 37(3), 313-331. <https://doi.org/10.1177/0047244107080727>
- Mori, S., & Rouan, G. (2011). Contexte sociétal, la postmodernité. Dans S. Mori & G. Rouan (Dir.), *Les thérapies narratives* (pp. 41-56). Louvain-la-Neuve : De Boeck Supérieur.
- Morris, W. (1910). *The Beauty of Life*. In *The Collected Works of William Morris, Volume 22 : Hopes and Fears for Art*. London : Longmans, Green and Co.
- Nietzsche, F. (1950). *Le gai savoir* (A. Vialatte, Trans.). Gallimard. (Original work published 1882).

Noguez, D. (2003). *Houellebecq, en fait*. Paris : Fayard.

Novak-Lechevalier, A. (2019, Janvier 11). *Il y a chez Houellebecq un désir d'envol qui caractérise toute la littérature romantique*. (A. Lagadec, Interviewer) *Revue des deux Mondes*. Consulté l'avril 12, 2024, sur <https://www.revuedesdeuxmondes.fr/il-y-a-chez-houellebecq-un-desir-denvol-qui-caracterise-toute-la-litterature-romantique>.

Novak Lechevalier, A. (2022). *Houellebecq, l'art de la consolation*. Paris : Flammarion.

Nurit Bucweitz, C. B. (2015, Novembre). *Ekphrasis in Houellebecq's The Map and the Territory*. *Journal of Literature and Art Studies*, 5(11), 1020-1029. doi :10.17265/2159-5836/2015.11.007

P., M. (2018). *Less Human, More Ourselves: Michel Houellebecq's Neohumans and the Anthropocene Subject*. *C21 Literature: Journal of 21st-Century Writings*, 6. doi: <https://doi.org/10.16995/c21.32>

Péron, D. (2014, 9 septembre). *Near Death Experience»: moule à gouffre. Michel Houellebecq en Droopy critique de la modernité*. Libération. Consulté le [date de consultation], à partir de https://www.liberation.fr/cinema/2014/09/09/moule-a-gouffre_1096826/

Ortoli, S., & Pharabod, J. P. (2004). *Le cantique des cantiques. Le monde existe-t-il ?* Paris : Éditions La Découverte.

Ricoeur, P. (1990). *Soi-même comme un autre*. Paris : Editions du Seuil.

Ruffel, L. (2016). *Brouhaha : Les mondes du contemporain*. Lagrasse : Verdier éditions.

Sales, M. (2007). *Le Clézio, "peintre de la vie moderne"*. Paris : L'Harmattan.

Sandrine, D. (2013). *Le paradoxe de l'art conceptuel. Nouvelle revue d'esthétique*, 131-145. doi:<https://doi.org/10.3917/nre.011.0131>

Schwartz, M. (2017, Septembre). *To Stand a Chance : Quantum Uncertainty and religious conversion in Michel Houellebecq's Submission*. *Concentric: Literary and Cultural Studies* 43.2, 297-324. doi: 10.6240/concentric.lit.2017.43.2.13

Sénécal, D. (2001, septembre). *Michel Houellebecq*. Lire.

Stephanides, S., & Bassnett, S. (2008). *Islands, Literature, and Cultural Translatability. Transtext(e)s Transcultures, Hors-série| 2008*. Consulté le 31 mai 2024, sur <http://journals.openedition.org/transtexts/212>

Suleiman, S. (1983). *Le Roman à thèse ou l'Autorité fictive*. PUF. Collection "Écritures".

Lévi-Strauss, C. (1962). *La pensée sauvage*. Paris : Les Editions de Minuit.

Touraine, A. (1992). *Critique de la modernité*. Fayard.

Touraine, A. (2001). *Pourrons-nous vivre ensemble ? Égaux et différents*. Paris : Fayard.

Teobaldi, Daniel (2013). *Formas de la narratividad contemporánea: Kundera y Houellebecq*. Débats, 121, 64-73.

Verlet, A. (2014). De l'œuvre ouverte à l'open space. In P. Hyppolite, A. Leygonie, & A. Verlet (Éds.), *Architecture et littérature* (pp. 1-). Presses universitaires de Provence. <https://doi.org/10.4000/books.pup.11962>

Weber, M. (1965). *L'éthique protestante et l'esprit du Capitalisme, suivi d'un autre Essai. Traduits de l'allemand par Jacques Chavy*. Paris : Pion, 1964 [Book review]. *Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses*, 45, 302-303.

Weldon, J. (2018). *De l'objet d'art à l'obsolescence programmée : les visions du monde matériel dans La Carte et le territoire de Michel Houellebecq*. RELIEF-Revue électronique de littérature française, 12(1), 41-55.

Williams, R. (2019). *Uncomfortable proximity. Literary technique, authorial provocation and dog whistles in Michel Houellebecq's fiction*. *Modern and Contemporary France*, 27(1), 69. Consulté le 3 mai, 2024.

Zola, E. (1864). *Lettre à Valabrègue, L'écran*.

Article despre Michel Houellebecq

Bellanger, A. (2010). *Houellebecq, écrivain romantique*. Paris : Editions Léo Scheer.

Chambrot, E. (2016, July 14). Passez le week-end avec Houellebecq. LePoint. Consulté le 15 aout 2020, à partir [<https://www.nouvelobs.com/culture/20150105.OBS9312/michel-houellebecq-la-republique-est-morte.html>]

Que devient Houellebecq ? (2012, May 4). Bibliobs. Consulté le 17 septembre 2018, à partir [<https://bibliobs.nouvelobs.com/actualites/20120503.OBS4619/que-devient-houellebecq.html>]

Choukairy, Y. (2015, septembre 7). Michel Houellebecq se dit "probablement islamophobe". Le Monde. Consulté le 8 novembre, 2023, à partir [<https://www.lemonde.fr>]

Clermont, T. (2014, 29 décembre). Houellebecq et *Les Particules élémentaires* : « Le racisme, c'est de la foutaise ». *Le Figaro*. <https://www.lefigaro.fr/livres/2014/12/29/03005-20141229ARTFIG00127-houellebecq-et-les-particules-elementaires-le-racisme-c-est-de-la-foutaise.php>

Douin, J.-L. (2008, 9 septembre). *La Possibilité d'une île* : l'impossibilité d'un film. *Le Monde*. Consulté le 16 octobre 2023, à partir de [<https://www.lemonde.fr>]

Delorme, M.-L. (2018, 20 octobre). *Michel Houellebecq n'est pas un écrivain islamophobe*. *Le Journal du Dimanche*. Consulté le 21 juin 2022, à l'adresse [<https://www.lejdd.fr/culture/michel-houellebecq-nest-pas-un-ecrivain-islamophobe-estime-une-specialiste-de-lecrivain-13760>]

Harris, A., & Harris, J. (2018). Is the Map More Interesting Than the Territory? A Post-Representational Approach to Michel Houellebecq's *The Map and the Territory*. *Literary Geographies*, 4(2), 245-260.

La France n'a pas bien compris le *Soumission* de Houellebecq, estime la presse américaine. (2015, octobre 21). *Télérama*. Consulté le 2 septembre 2018, à partir [<https://www.telerama.fr/livre/la-france-n-a-pas-bien-compris-le-soumission-de-houellebecq-estime-la-presse-americaine,133142.php>]

Michel Houellebecq : La République est morte. (2015, janvier 6). *Le Nouvel Observateur*. Consulté le 14 août 2020, à partir [<https://www.nouvelobs.com/culture/20150105.OBS9312/michel-houellebecq-la-republique-est-morte.html>]

Michel Houellebecq, même pas mort ! (2010). *Lemonde.fr*. Consulté le 14 août 2020, à partir [https://abonnes.lemonde.fr/livres/article/2010/09/02/michel-houellebecq-meme-pas-mort_1405713_3260.html]

Michel Houellebecq : Tout ce que la science permet sera réalisé. (2010, novembre 8). *Le Monde*. Consulté le 14 août 2020, à partir [https://abonnes.lemonde.fr/culture/article/2010/11/08/michel-houellebecq-tout-ce-que-la-science-permet-sera-realise_681484_3246.html]

Michel Houellebecq, chirurgien de la littérature. (2017, avril 12). *L'Éditions de l'abat-jour*. Consulté le 16 juillet 2020, à partir [<http://www.editionsdelabatjour.com/2017/04/michel-houellebecq-chirurgien-de-la-litterature.html>]

Houellebecq : entre fiction et réalités cauchemardesques. (2015, janvier 23). *Lapresse*. Consulté le 18 juillet 2020, à partir [<http://www.lapresse.ca/arts/livres/201501/23/01-4837943-houellebecq-entre-fiction-et-realites-cauchemardesques.php>]

Houellebecq, M. (2016, 6 octobre). Michel Houellebecq : Écrire, c'est comme cultiver des parasites dans votre cerveau [<https://www.youtube.com/watch?v=AJ18YPopjgk>]. Louisiana Channel. Consulté le 12 avril 2023, sur YouTube

Soumission de Houellebecq, fantasmes et misère sexuelle. (2018, avril 23). *Le Comptoir*. Consulté le 25 août 2018, à partir [<https://comptoir.org/2018/04/23/soumission-de-houellebecq-fantasmes-et-misere-sexuelle/>]

Soumission, de Michel Houellebecq, vu par la presse étrangère. (2020, août 4). *Le Figaro*. Consulté le 25 août 2018, à partir [<http://www.lefigaro.fr/livres/2015/01/07/03005-20150107artfig00271--soumission-de-michel-houellebecq-vu-par-la-presse-etrangere.php>]

Kapriélian, N. (2021, 15 décembre). Michel Houellebecq sur "Soumission" : "Je ne défends pas de thèses, je mets des personnages dans une situation donnée". *Les Inrockuptibles*. [<https://www.lesinrocks.com/livres/michel-houellebecq-sur-soumission-je-ne-defends-pas-de-theses-je-mets-des-personnages-dans-une-situation-donnee-430141-15-12-2021/>]

Korthals Altes, Liesbeth. (2004). *Persuasion et ambiguïté dans un roman à thèse postmoderne (Les Particules élémentaires)*. C.R.I.N. : Cahiers de recherches des instituts néerlandais de langue et d.

Viard, B. (2012, 19 juillet). *Houellebecq est mal lu ! Le Nouvel Observateur*. Consulté le 11 octobre 2023, sur [<http://bibliobs.nouvelobs.com/romans/20120511.OBS5369/houellebecqest-mal-lu.html>]

Interviuri

Dinițoiu, A. (2012). Mă descuroc cu celebritatea: Entretien avec Michel Houellebecq. *Observatorul cultural*, (369 (627)), 7-13 juin 2012.

Houellebecq, M. (1998). Je crois peu en la liberté (Entretien). *Revue Perpendiculaire*, (11), 6-23.

Houellebecq, M. (2015, January 6). La République est morte. Entretien dirigé par Aude Lancelin. *Le Nouvel Observateur*. Sur <https://www.nouvelobs.com>

Houellebecq, M. (1999, 22 juin). *Ringard-pop, comme François Valéry, chez Thierry Ardisson*. INA Arditube. Interview mise en ligne sur YouTube. Consulté le 20 mars 2021.

Argand, C. (1998). Michel Houellebecq. *Lire*, septembre 1998. Paris : Lire. Retrieved from <http://www.lire.fr/entretien.asp/idC=34866/idTC=4/idR=201/idG=3> (22.12.08).

Van Eersel, P. (1998). Où est le vrai visage de Michel Houellebecq ? Entretien avec Michel Houellebecq. Avignon : Club du Livre Essentiel. Retrieved from http://www.nouvellescles.com/article.php3?id_article=139 (16.01.09).

Lancelin, A. (2015, 6 janvier). *Michel Houellebecq : La République est morte*. *Nouvel Obs*. Publié le 6 janvier 2015 à 10h05, mis à jour le 6 janvier 2015 à 10h43. Consulté le [date de consultation], à partir de <https://www.nouvelobs.com>.

Laffeter, A. (2019, 3 janvier). Michel Houellebecq interviewe Emmanuel Macron : “Je ne crois pas au référendum permanent”. *Les Inrockuptibles*. <https://www.lesinrocks.com/livres/houellebecq-et-les-inrocks-episode-8-entretien-croise-avec-emmanuel-macron-je-ne-crois-pas-au-referendum-permanent-149552-03-01-2019/>

Martel, F. (1999). C’est ainsi que je fabrique mes livres – un entretien avec Frédéric Martel. *La Nouvelle Revue Française*, (548), 197-209.

Malbos, V. (2011, May 18). Houellebecq remercie Wikipédia dans son Goncourt. *Le Figaro*. Retrieved from <https://www.lefigaro.fr/secteur/high-tech/2011/05/18/32001-20110518ARTFIG00604-houellebecq-remercie-wikipedia-dans-son-goncourt.php>.

Habel, R. (2003). Michel Houellebecq, le nouvel alibi de Raël. *L’Illustré*, (51), 22. Retrieved from <http://www.houellebecq.info/popmedia.php3?id=171> (16.01.09).

De Haan, M. (2004). Entretien avec Michel Houellebecq. In S. van Wesemael (Ed.), *Michel Houellebecq. Études réunies* (CRIN no 43) (pp. 9-28). Amsterdam – New York : Rodopi.

Bourmeau, S. (2005). Abécédaire : Houellebecq de A comme Allemand à Z comme Zarathoustra. *Les Inrockuptibles Hors-Série Michel Houellebecq*, 10-14.

Bourmeau, S. (2005). Gracias por su visita. Entretien sur DVD. *Les Inrockuptibles Hors-Série Michel Houellebecq*.

Garcin, J. (2005). Je suis un prophète amateur. *Le Nouvel Observateur*, (2129), 25-31 août 2005, 16-18.

Finkielkraut, A. (2010). *La carte et le territoire*. Michel Houellebecq s'entretient de son dernier roman avec Alain Finkielkraut. *Répliques*. Émission de France Culture. Paris : France Culture.

Wesemael, S. v. (2018). *Penser la narrativité contemporaine : La Carte et le territoire, formidable autoportrait de l'écrivain Michel Houellebecq*. *RELIEF – Revue électronique de littérature française*, 12(1), p. 68-85. doi.org/10.18352/relief.989.

Weldon, J. (2018). *De l'objet d'art à l'obsolescence programmée : les visions du monde matériel dans La Carte et le territoire de Michel Houellebecq*. 12(12), pp. 41-55. doi.org/10.18352/relief.987.

Wittmann, J.-M. (2013). *Michel Houellebecq, entre individualisme postmoderne et décadence fin de siècle*. L'Harmattan.

Studii reunite

Clément, M. L., & van Wesemael, S. (Eds.). (2007). *Michel Houellebecq sous la loupe*. Amsterdam – New York : Rodopi.

Van Wesemael, S. (Ed.). (2004). *Michel Houellebecq. Études réunies* (CRIN no 43). Amsterdam – New York : Rodopi.

Pagini de internet

Site de l'Association des amis de Michel Houellebecq : <http://www.houellebecq.info>

Site personnel de Michel Houellebecq : <http://web.me.com/michelhouellebecq>

